

BOŻENA WÓJTOWICZ

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska • Pedagogical University of Cracow, Poland

Międzynarodowe uwarunkowania negatywnych konsekwencji ruchu turystycznego w Krakowie

International Determinants of the Negative Consequences of Tourism in Krakow

Streszczenie: Uprawianie turystyki ma zwykle wydźwięk pozytywny i rzadko kojarzy się z negatywnymi konsekwencjami. Podjęcie tematyki dysfunkcji turystycznych wynika z faktu, że współczesna turystyka coraz bardziej jest narażona na generowanie różnorodnych, negatywnych następstw społecznych. Celem badawczym niniejszej pracy było przedstawienie rodzaju dysfunkcji turystyki oraz międzynarodowych uwarunkowań negatywnych konsekwencji ruchu turystycznego w Krakowie. W empirycznej części dokonano analizy wielkości ruchu turystycznego oraz wskazano najczęstsze motywy przyjazdu turystów do Krakowa. Na podstawie przeprowadzonych badań sondażowych i wywiadów wyodrębniono trzy kategorie postaw mieszkańców wobec destrukcyjnych zachowań turystów.

Abstract: Leisure and tourism usually have a positive connotation and is rarely associated with negative consequences. Undertaking the subject of tourist dysfunction stems from the fact that contemporary tourism is increasingly prone to generating a variety of negative social consequences. The aim of the research was to show the type of dysfunction and international determinants of the negative consequences of tourist traffic in Krakow. In the empirical part of the paper the analysis of the size of tourist traffic was made through which common motivation of tourists arriving in Krakow was identified. On the basis of surveys and interviews, identified were three categories of attitudes of residents in respect to destructive behaviour of tourists.

Słowa kluczowe: dysfunkcje turystyczne; ruch turystyczny; motywy; postawy

Keywords: attitudes; motives; tourism; tourism dysfunctions

Otrzymano: 5 stycznia 2016

Received: 5 January 2016

Zaakceptowano: 14 lipca 2016

Accepted: 17 July 2016

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Wójtowicz, B. (2016). Międzynarodowe uwarunkowania negatywnych konsekwencji ruchu turystycznego w Krakowie. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 30(4), 174–186.

WSTĘP

Ośrodki miejskie od zawsze stanowiły cel podróży turystycznych. Popularność odwiedzania miast w ramach turystyki wzrosła znacząco od połowy XX wieku, wówczas też turystyka miejska przybrała rozmiary masowego zjawiska. Tradycyjne funkcje turystyki (religijna, poznawcza, wypoczynkowa itd.) współcześnie wzbogacone są o nowe formy, takie jak: rozrywkowa, biznesowa, handlowa, sportowa czy kongresowa (Kurek, 2007).

Specyfika dużego ośrodka turystycznego, jakim jest Kraków, sprawia, że pozytywnym funkcjom turystyki towarzyszą również negatywne zjawiska. Duża liczba turystów różnych narodowości sprzyja destrukcyjnym zachowaniom, jak: pijaństwo, udział w seksturystyce, agresywne zachowania pod wpływem środków odurzających itp. Na rozwój dysfunkcji turystycznych w Krakowie istotny wpływ ma przede wszystkim aspekt ekonomiczny – rozrywka jest tańsza niż w innych miastach europejskich (alkohol, prostytutka, narkotyki). Rozwojowi negatywnych form turystyki w Krakowie sprzyja również zjawisko *city break*¹, jest to także popularne miejsce spędzania przez obcokrajowców wieczorów kawalerskich.

Turyści, zwłaszcza młodszy, nie są zainteresowani realizacją funkcji poznawczej turystyki, wybierają rozrywkę. Dla Krakowa i innych dużych miast rozwój nowych form turystyki jest efektem kryzysu miast wysoko rozwiniętych.

PROBLEMATYKA I CEL BADAWCZY

Podjęcie tematyki dysfunkcji turystycznych wynika z faktu, że współczesna turystyka jest coraz bardziej narażona na generowanie różnorodnych, negatywnych następstw społecznych. Po epoce industrializacji, kultury masowej, nadszedł czas informatyzacji i „turystyfikacji” świata. Uprawianie turystyki jest obecnie dostępne dla każdego, coraz więcej państw, regionów i miejscowości przyjmuje turystów. Podróże turystyczne stanowią wciąż dominującą ilościowo formę turystyki, która jest związana z czasem wolnym (urlopami, wakacjami) (Przeclawski, 2004: 4). Sprawnemu przemieszczaniu się z miejsca na miejsce służą także liczne tanie linie lotnicze, oferujące promocyjne ceny za przelot.

Celem pracy było przedstawienie dysfunkcji turystyki w Krakowie oraz identyfikacja postaw mieszkańców w kontekście międzynarodowych uwarunkowań negatywnych konsekwencji ruchu turystycznego. W związku z tym w maju 2015 roku przeprowadzono badania sondażowe i wywiady ankietowe z 227 mieszkańcami Krakowa. Z uwagi na to, że turystyka to zjawisko wielowymiarowe, dynamiczne i masowe, rozważania objęły różne sfery życia.

W części empirycznej przedstawiono dynamikę ruchu turystycznego na podstawie danych statystycznych oraz wskazano najczęstsze motywy przyjazdu turystów do Krakowa w oparciu o badania prowadzone przez Małopolską Organizację Turystyczną oraz wywiady z 17 przewodnikami turystycznymi i trzema tancerkami go-go.

¹ Zjawisko związane z tzw. krótkotrwałym odpoczynkiem w mieście. Potocznie pojęcie to można utożsamiać z „wypadem do miasta”.

DYSFUNKCJE TURYSTYKI JAKO ZJAWISKO WSPÓŁCZESNEJ TURYSTYKI

Współczesna turystyka ma nie tylko pozytywne strony i pozytywny wpływ na człowieka, ma również swoje wady. Jej negatywne konsekwencje rozpatruje się w odniesieniu do takich sfer, jak: przyroda, kultura, gospodarka człowieka, społeczeństwo. Konieczność pogłębiania wiedzy na temat wszystkich skutków turystyki wynika z problemów, które pojawiają się wokół tego zjawiska. W rozważaniach na temat negatywnych konsekwencji ruchu turystycznego bierze się pod uwagę degradację środowiska, wzrost zachorowań na choroby, np. AIDS, oraz brak zainteresowania kulturą czy tradycją. Współczesny turysta kreuje swój wizerunek osoby znudzonej, skomercjalizowanej i niezainteresowanej miejscem, do którego przybywa (Łobożewicz, Bieńczyk, 2001: 73).

Dysfunkcje turystyki to niekorzystne zjawiska, które towarzyszą rozwojowi współczesnej turystyki. Podobnie jak eufunkcje, mają one zróżnicowany charakter. Najczęściej definiuje się je jako destrukcyjny wpływ turystów na życie i kulturę ludności mieszkającej w miejscowościach i na terenach atrakcyjnych turystycznie. W poszukiwaniu rozrywki turyści przenoszą zwyczaje, nawyki i zachowania, które są niejednokrotnie sprzeczne z wartościami i normami mieszkańców dużych miast turystycznych. Obserwujemy w ostatnich latach masowe przyjazdy turystów do „modnych” miast, co może skutkować przekroczeniem norm pojemności, chłonności i przepustowości. Stały rozwój ruchu turystycznego przynosi negatywne konsekwencje dla środowiska społecznego (Kurek, 2007).

Inną kwestią związaną z negatywnym oddziaływaniem turystyki są ryzykowne zachowania turystów. Nadużywanie alkoholu, ograniczenie godzin snu, przebywanie w miejscach rozrywki „do białego rana” nie sprzyja realizacji funkcji wypoczynkowej turystyki, a wręcz przeciwnie, może prowadzić do wyczerpania. Dysfunkcyjne jest również powierzchowne zainteresowanie turystów wycieczkami poznawczymi oraz unikanie wysiłku fizycznego.

Jak zauważył K. Przeclawski: „W czasie wyjazdów turystycznych upowszechniają się nader często postawy lekceważenia norm współżycia społecznego, aż do postaw przestępczych włącznie. Zaśmiecanie terenu, dewastacja obiektów kulturowych, niezgodne z przepisami zachowania, szczególnie późną porą, hałas – to jedne z przykładów” takich zachowań (2004: 17). Wśród dysfunkcji współczesnej turystyki coraz częściej występuje tzw. turystyka prostytutyczna. W jej ramach organizowane są wyjazdy, których celem jest zapewnienie turystom kontaktów hetero- i homoseksualnych.

Do negatywnych konsekwencji społecznych i kulturowych turystyki należą m.in:

- akulturacja – przejmowanie obyczajów i wzorców zachowań od przyjezdnych,
- komercjalizacja kultury regionalnej i jej zanik,
- kosmopolityzm form architektonicznych, zmiana pojęcia turystów o rdzennej kulturze regionu,
- niszczenie struktur społecznych – rozbijanie wspólnot lokalnych,
- wzrost postaw konsumpcyjnych miejscowej ludności,
- pogorszenie jakości życia lokalnych mieszkańców – wzrost zjawisk patologicznych (np. seksturystyka),

- niszczenie obiektów zabytkowych, wykopalisk archeologicznych, zbiorów muzealnych itp. (Gaworecki, 1997; Alejziak, 2000).

Negatywne oddziaływanie społeczne turystyki powoduje wiele niekorzystnych zmian w lokalnym środowisku terenów turystycznych. Ich przejawem są: frustracje mieszkańców w związku z obserwacją bogatszych turystów, którzy nie liczą się z wydatkami; ograniczenie autonomii miejscowej ludności w podejmowaniu decyzji w sprawach lokalnych, ponieważ wszystko jest podporządkowane turystom i ich wymaganiom; zmiany w stylu życia miejscowej ludności, liczne zachowania patologiczne (alkoholizm, narkomania, prostytutka, złodziejstwo); choroby o charakterze epidemicznym (np. cholera, ospa, tyfus); zachowania turystów sprzeczne z lokalnymi zwyczajami; zubożenie środowiska architektonicznego miejscowości turystycznych (Łobożewicz, Bieńczyk, 2001: 75).

Negatywne oddziaływanie społeczne turystyki ma również swoje odzwierciedlenie w kontaktach międzyludzkich. W relacji pomiędzy turystami a lokalną społecznością nie ma wzajemnego zrozumienia, co przekłada się na wzrost niechęci mieszkańców miejscowości turystycznych do przyjezdnych. Dysfunkcje turystyki to konsekwencje, które mogą prowadzić do przerwania ciągłości strukturalnego systemu społecznego. Dysfunkcje turystyczne to wszystkie negatywne (nieodwracalne) konsekwencje zachowania turystów lub negatywne (nieodwracalne) konsekwencje turystyki w ogóle (Anszpanger, 2013).

RUCH TURYSTYCZNY W KRAKOWIE

Miasta to najważniejsze destynacje turystyczne, które przyciągają podróżnych różnorodnością, aktywnością, zmiennością, obietnicą doznań, osiągnięć i możliwości. Miasta w wyjątkowy sposób koncentrują w sobie zasoby kultury i historii, przez co stają się ważnym miejscem ich poznawania (Strategia rozwoju..., 2014). Dla Krakowa i innych dużych miast rozwój nowych form turystyki jest efektem kryzysu miast wysoko rozwiniętych. Turystyka jest postrzegana jako katalizator rewitalizacji i czynnik stymulujący rozwój społeczno-gospodarczy. Dodatkową determinantą są zmiany zachodzące w społecznym modelu wartości i konsumpcji. Więcej potrzeb konsumpcyjnych stymuluje popyt na usługi rozrywkowe i rekreacyjne. Rozrywka jest jednym z ważniejszych elementów współczesnego oblicza turystyki miejskiej (Żabińska, 2012: 7).

Struktura i wielkość ruchu turystycznego zależy przede wszystkim od atrakcyjności turystycznej miasta. W jej skład wchodzi wiele elementów oraz czynników wewnętrznych i zewnętrznych (Sala, 2012: 29). Wysoki potencjał intelektualny, gospodarczy i rozrywkowy sprawia, że Kraków odgrywa ważną rolę w rozwoju regionalnym. Wśród miast europejskich zajmuje on jedną ze znaczących pozycji pod względem atrakcyjności po Barcelonie, Florencji, Paryżu, Pradze, Rzymie czy Wenecji. To powoduje, iż miasto jest coraz liczniej odwiedzane nie tylko przez turystów krajowych, ale także przez zagranicznych.

Analiza danych w tab. 1 wskazuje, że do Krakowa przyjeżdża coraz więcej turystów. Z roku na rok zwiększa się liczba turystów krajowych i zagranicznych. W roku 2010 do Krakowa przyjechało ponad 6 mln turystów krajowych, a w roku 2014 było ich

o ponad 1,2 mln więcej. Liczba turystów zagranicznych wzrosła w tym samym okresie o ponad 550 tys. Jak wskazują prognozy, w 2015 roku liczba turystów odwiedzających Kraków przekroczy 10 mln.

Tab. 1. Liczba turystów w Krakowie w latach 2010–2014

Lata	2010	2011	2012	2013	2014
Turyści ogółem	8 150 000	8 600 000	8 950 000	9 250 000	9 900 000
Turyści krajowi	6 050 000	6 450 000	6 600 000	6 700 000	7 250 000
Turyści zagraniczni	2 100 000	2 150 000	2 350 000	2 550 000	2 650 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Małopolskiej Organizacji Turystycznej (Borkowski i in., 2014: 40)

Ponieważ miasto stało się popularnym miejscem spędzania weekendów i celem podróży jednodniowych, przedstawiono również liczbę odwiedzających, którzy przyjechali tylko na jeden dzień. Ma to związek ze zmianą preferencji turystów, którzy coraz częściej wybierają weekendową turystykę rozrywkową.

Tab. 2. Liczba osób odwiedzających Kraków na jeden dzień w latach 2010–2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Odwiedzający ogółem	2 100 000	2 050 000	2 050 000	2 000 000	2 300 000
Odwiedzający krajowi	2 000 000	1 950 000	1 950 000	1 900 000	2 150 000
Odwiedzający zagraniczni	100 000	100 000	100 000	100 000	150 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Małopolskiej Organizacji Turystycznej (Borkowski i in., 2014: 42)

Dane przedstawione w tab. 2 wskazują, że w roku 2014 nastąpił znaczny wzrost liczby odwiedzających. Liczba jednodniowych pobytów turystów zagranicznych wzrosła o 50 tys. w stosunku do lat 2010–2013. Podobnie było w przypadku turystów krajowych – w 2014 roku odwiedziło Kraków na jeden dzień 2,15 mln osób, czyli o 150 tys. więcej w stosunku do roku 2010. Zauważalna jest stała tendencja wzrostowa, zarówno wśród odwiedzających krajowych, jak i zagranicznych.

DESTYNACJE EMISJI RUCHU TURYSTYCZNEGO KRAKOWA

Z punktu widzenia problematyki artykułu istotne jest przedstawienie struktury udziału turystów zagranicznych z wybranych państw w ruchu turystycznym Krakowa. Od kilku lat wiodące miejsce pod względem struktury udziału turystów zagranicznych przybywających do Krakowa zajmowała Wielka Brytania. W ostatnich trzech latach zauważalna jest tendencja spadkowa, jeśli chodzi o przyjazdy Anglików do miasta. Podobnie szczególnie widoczna jest ta tendencja w latach 2010–2014 w przypadku Rosji, co może wynikać z udziału tego państwa w konflikcie na Ukrainie. Sukcesywnie natomiast wzrasta udział turystów z Niemiec, Hiszpanii, Włoch, Holandii i Ukrainy w ruchu turystycznym Krakowa (tab. 3).

Tab 3. Struktura udziału turystów zagranicznych z wybranych państw w ruchu turystycznym Krakowa w latach 2010–2014 (%)

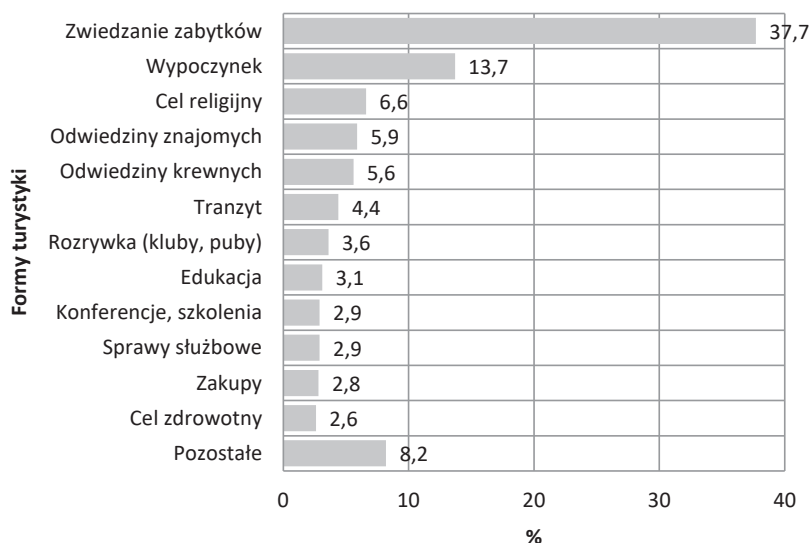
Państwo	2010	2011	2012	2013	2014
Wielka Brytania	26,17	20,00	23,0	20,0	17,0
Niemcy	11,22	12,60	13,0	13,8	16,5
Hiszpania	6,30	10,50	8,5	9,3	10,8
Włochy	9,08	9,50	9,40	9,1	10,2
Francja	8,32	7,50	9,0	8,4	7,1
Ukraina	3,03	2,80	1,8	1,4	4,5
USA	5,17	5,30	4,2	4,5	4,3
Irlandia	3,85	4,30	4,7	3,6	3,9
Rosja	3,03	4,90	5,9	6,7	2,9
Holandia	1,39	1,00	0,3	1,6	2,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Małopolskiej Organizacji Turystycznej (Borkowski i in., 2014: 47)

Charakteryzując ruch turystyczny w Krakowie, należy wspomnieć też o celach przyjazdu turystów do tego miasta i związanych z nimi dominującymi formami turystyki.

Pierwsze miejsce zajmuje turystyka poznawcza, związana przede wszystkim ze zwiedzaniem zabytków i innych miejsc, będących elementami dziedzictwa kulturowego (37,7% badanych). Ta forma turystyki jest najważniejsza dla Krakowa (ryc. 1). Poza tym turyści o motywacji poznawczej korzystają również z innych form (np. instytucji kulturowych).

Ryc. 1. Główne cele przyjazdu turystów zagranicznych do Krakowa w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Małopolskiej Organizacji Turystycznej (Borkowski i in., 2014)

Drugą formą o podstawowym znaczeniu jest dla Krakowa turystyka wypoczynkowa (13,7%), w tym zwłaszcza bierne formy aktywności (spacery po mieście, przebywanie w kawiarniach, restauracjach). Bardziej aktywne formy wypoczynku (sport i rekreacja) mają dla turystów dużo mniejsze znaczenie podczas pobytu w mieście. Za rodzaj turystyki wypoczynkowej można uznać turystykę rozrywkową (3,6%), m.in. wizyty w klubach, pubach, dyskotekach, w kinie itp. Ta forma ma obecnie duże znaczenie, jeśli chodzi o zainteresowania turystów przyjeżdżających do Krakowa, zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Turystyka poznawcza oraz wypoczynkowa zazwyczaj występują łącznie i uzupełniają się wzajemnie (Kwilecki, 2013).

Turystyka religijna nie należy do typowych form turystyki miejskiej, w Krakowie odgrywa jednak dużą rolę (6,6%). Zasoby miasta w tym względzie nadają mu status ośrodka o znaczeniu międzynarodowym. Stosunkowo ważnymi formami okazują się turystyka sentymentalna oraz typu VFR, związana ze spotkaniami z przyjaciółmi i członkami rodziny (5,9% i 5,6%). Sprzyja temu z pewnością wielkość ośrodka miejskiego oraz status „duchowej stolicy Polski”. Nie bez znaczenia jest także fakt, że Kraków ma dobrze rozwiniętą infrastrukturę transportową oraz turystyczną, sprzyjającą organizacji spotkań towarzyskich i rodzinnych (Chmielecki, 2014).

Dobrze rozwinięta infrastruktura zachęca także do turystyki tranzytowej (4,4%), występującej przy okazji podróży do innych ośrodków turystycznych, zwłaszcza położonych w górach, na południe od Krakowa, jak również do miejsc słabo dostępnych i zagospodarowanych. Poza wycieczkami szkolnymi, przyjeżdżającymi do Krakowa w ramach programu nauczania, cele edukacyjne stawia sobie stosunkowo niewielka liczba odwiedzających, stąd turystyka edukacyjna (3,1%) należy obecnie do mniej popularnych form turystyki w Krakowie. Osoby podróżujące w celach biznesowych to ważna grupa wśród odwiedzających miasto ze względu na duży potencjał ekonomiczny tej formy turystyki (2,9%). Najbardziej interesująca z punktu widzenia miasta jest turystyka konferencyjna (2,9%), która jednak obecnie ma mniejsze znaczenie w porównaniu do podstawowych form turystyki w Krakowie.

O upodobaniach turystów odwiedzających Kraków autorka dowiedziała się również z wywiadu z 17 krakowskimi przewodnikami, obsługującymi grupy turystów zagranicznych. Jak wynika z ich wypowiedzi, forma poznawcza turystyki nie jest najważniejsza, jej miejsce zajęła funkcja rozrywkowa. Wynik Małopolskiej Organizacji Turystycznej (40%) odbiega znacząco od danych zebranych w trakcie wywiadu. Rozmówcy wskazali, że istnieje zależność między formą spędzania wolnego czasu w Krakowie a wiekiem turystów. Im młodszy przyjeżdżający, tym większe prawdopodobieństwo, że nie będą zainteresowani zwiedzaniem miejsc historycznych, muzeów itp. Zdaniem przewodników turyści w wieku 20–40 lat najczęściej decydują się na aktywność sportową. Od organizatorów wymagają zapewnienia im rozrywki na strzelnicach, gokartach, quadach, zorbingu, off-roadzie, paintballu. Wieczorem natomiast preferują tzw. pub crawl, wizyty w lokalach oferujących oil wrestling, striptizerki itp. Coraz większą popularnością cieszą się party busy, w których bawią się mężczyźni na wieczorach kawalerskich (na podstawie wywiadów z przewodnikami).

NEGATYWNE ASPEKTY RUCHU TURYSTYCZNEGO W KRAKOWIE

W ostatnich latach Kraków odwiedziła bardzo duża liczba turystów z Wielkiej Brytanii. Pomimo że w 2014 roku odsetek Brytyjczyków wśród krakowskich turystów był nieco niższy, to jednak rynek przyjazdów z Wielkiej Brytanii jest nadal najwyższy (tab. 3). Właśnie turyści brytyjscy cieszą się szczególnie negatywną opinią. „Hałasują, biegają w dziwnych strojach, a czasami też nago, są pijani i zachowują się głośno” – to główne zastrzeżenia do odwiedzających miasto Brytyjczyków.

Problemem krakowskiej turystyki jest tzw. turystyka alkoholowa. Obcokrajowcy, zwłaszcza młodzi, postrzegają Kraków jako miejsce, gdzie można tanio napić się alkoholu. Pijaństwo turystów odnotowano również w statystykach policyjnych izb wytrzeźwień, gdzie coraz częściej trafiają turyści z zagranicy, głównie Anglicy. Postrzeganiu przez nich Krakowa jako miejsca, gdzie „picie jest tanie”, sprzyjają otwarte do późnych godzin nocnych kluby oraz coraz większa liczba (niespotykana w innych miastach) całonocnych sklepów z napojami alkoholowymi. W przypadku Anglików (bo zwłaszcza oni wyrabiają sobie negatywną opinię wśród mieszkańców Krakowa), całonocowy dostęp do alkoholu jest odskocznią od zasad panujących w Wielkiej Brytanii, gdzie napoje alkoholowe można zakupić w barach i sklepach tylko do godziny 23. W Krakowie pijaństwo turystów nasila się również z powodu braku stanowczej interwencji służb mundurowych. Strażnicy miejscy i policja niechętnie reagują na alkoholowe ekscesy obcokrajowców, co wynika też z nieznamomości języka angielskiego.

Rozwojowi negatywnych form turystyki w Krakowie sprzyja również zjawisko *city break*. Kraków jest popularnym miejscem spędzania przez obcokrajowców wieczorów kawalerskich. Zakłócenia bezpieczeństwa i porządku mają miejsce nie tylko na ulicach miasta, ale i w klubach nocnych czy barach. Awanturom wszczynanym przez turystów, głośnemu zachowaniu, alkoholizmowi i agresji może przeciwdziałać wyrównujący się na rynku krakowskim stosunek ceny świadczonych usług do ich jakości. Ta zależność daje szansę na zmniejszenie się liczby takich turystów, którzy szukają możliwości multiplikacji swoich pieniędzy w tanich destynacjach w ramach znanego w obsłudze ruchu turystycznego efektu kaskadowego (Hawrot, 2015).

Obok wszechobecnego alkoholu w Krakowie intensywnie rozwija się tzw. *clubbing*. W centrum miasta działają kluby, oferujące nie tylko alkohol, ale i usługi seksualne. Na ulicach przylegających do Rynku Głównego zlokalizowane są najpopularniejsze punkty rozrywkowe – kluby Gorączka, Afera i Cień. *Clubbing* to stosunkowo nowa forma turystyki miejskiej, sprzyjająca dysfunkcjom rozwoju ruchu turystycznego. Co wieczór na krakowskim Rynku Głównym pojawiają się całe grupy polskich turystów i obcokrajowców, które przemierzają kluby w poszukiwaniu zabawy, kontaktów z płcią przeciwną i przygodnego seksu. W jednym klubie piją piwo, chwilę potańczą, a po jakimś czasie zmieniają lokal. Niektórzy stali bywalcy krakowskich klubów co noc urządzają swego rodzaju wyprawę po tego typu lokalach.

W opinii turystów *clubbing* to „zabawa do utraty tchu, szaleństwo, a jednocześnie odpoczynek, który jest oderwaniem się od szarej codzienności. Na swój sposób to rodzaj relaksu, chociaż relaks kojarzy się raczej ze spokojem, odpoczynkiem, wyciszeniem, czyli przeciwieństwem gorących, rytmicznych nocy. Wytchnienie, odrealnienie,

nocne szaleństwo – to wciąga, ale nie wszystkich. – tak naprawdę chodzi o lans. Bananowa młodzież, która opływa we wszystko, a przy tym nie ma żadnych zainteresowań i sposobów na spędzanie wolnego czasu, wieczory spędza w nocnych klubach z alkoholem, dragami i seksem” (Pik, 2009: 18–19).

Nocne życie Krakowa, o ile zapewnia sporą dozę rozrywki, o tyle stanowi zagrożenie dla młodego człowieka. Można zaryzykować stwierdzenie, że rozrywkowa strona Krakowa to epicentrum dysfunkcji turystyki. W klubach, zwłaszcza tych popularnych, mamy do czynienia z multikulturowością. Polscy studenci, Anglicy świętujący wieczór kawalerski, Włosi, Holendrzy, Niemcy, wszyscy szukają dobrej zabawy z alkoholem. Z patologicznymi zachowaniami turystów w Krakowie muszą poradzić sobie również przewodnicy i organizatorzy wycieczek, którzy poniekąd sprawują nad nimi opiekę podczas pobytu (jeśli przyjazd ma charakter zorganizowany, a nie indywidualny).

W celu poznania upodobań zagranicznych turystów przeprowadzono wywiady z krakowskimi przewodnikami. Na podstawie ich spostrzeżeń można wnioskować, że nasilenie negatywnych zjawisk związanych z uprawianiem turystyki miejskiej ma charakter sezonowy, ponieważ „najwięcej grup jest pomiędzy marcem a czerwcem, potem następuje niewielki spadek, i znów wzrost od września do połowy listopada”. W grudniu i styczniu turystów zagranicznych jest zwykle dużo mniej, ich liczba zwiększa się natomiast od lutego. Turyści, zwłaszcza młodszy, nie są zainteresowani realizacją funkcji poznawczej turystyki. Stawiają na zabawę i rozrywkę, a nierzadko do Polski przylatują już w stanie nietrzeźwym. Niektóre grupy – zdaniem przewodników – zaczynają pić już w samolocie. Im większa grupa, tym większe stwarza problemy. Hałaśliwe zachowanie, wygłupy, awantury wynikają w tym przypadku z tzw. rozproszonej odpowiedzialności (Pik, 2009: 18–19).

W większej grupie turyści są pewniejsi siebie. Jak wynika z obserwacji jednego z rozmówców, alkoholizowanie się jest najczęstszym problemem wśród zagranicznych grup turystów. Zdarza się, że uczestnicy wycieczki są nietrzeźwi już przed przyjazdem do hotelu. Spożywaniu napojów alkoholowych sprzyja wynajmowanie limuzyn, party busów, gdzie serwowane są drinki. Party bus to pojazd przystosowany do „imprez na kółkach”. We wnętrzu, stylizowanym na wystrój klubowy, znajduje się miejsce dla 30 osób, bar, a nawet miejsce do tańca na rurze. Autobus często jest wynajmowany przez turystów, którzy przyjeżdżają do Krakowa, aby świętować wieczór kawalerski. Nierzadko pojazd odbiera klientów już z lotniska Balice.

Krakowska seksturystyka to liczne kluby nocne, w których półnagie lub nagie kobiety cieszą oko zagranicznych turystów. Coraz szybciej rozwija się seksturystyka jako forma pseudoturystyki (rozpatrujemy seksturystykę z pejoratywnego punktu widzenia), która ma związek z clubbingiem, alkoholizmem i zażywaniem narkotyków. Rozwojowi seksturystyki sprzyja duża liczba nocnych klubów czy klubów go-go, oferujących swoim klientom odpłatne towarzystwo kobiet.

Nocne kluby zlokalizowane w ścisłym centrum miasta, przy ulicach odchodzących od Rynku Głównego, wzbudzają protesty mieszkańców. Mimo że w mieście nie ma oficjalnych dzielnic „czerwonych latarni”, takich jak w Amsterdamie czy Pradze, jednak Kraków stał się ulubionym miejscem zagranicznych wypadów Irlandczyków i Brytyjczyków. Tanie bilety lotnicze spowodowały, że do Krakowa tylko na weekendy trafiają

setki zagranicznych turystów, którzy przyjechali tutaj tylko w jednym celu: dobrze się zabawić. Według angielskiego magazynu „Which” Kraków jest najlepszym miastem turystycznym Europy. O ile dla władz może być to powód do dumy, o tyle dla mieszkańców oznacza to, że miasto stało się europejską stolicą rozrywki (seksoturystyki) i destrukcyjnych zachowań.

POSTAWY MIESZKAŃCÓW KRAKOWA WOBEC NEGATYWNYCH KONSEKWENCJI RUCHU TURYSTYCZNEGO W ŚWIETLE WYNIKÓW BADAŃ

W ostatnich latach, jak wykazały badania diagnostyczne, więcej jest negatywnych postaw wśród mieszkańców (37,3%) w stosunku do krajowych i zagranicznych turystów. Blisko 32,3% respondentów zauważyło słabe zainteresowanie odwiedzających ofertą turystyczną miasta, związaną z obszarami poza centrum. Zdaniem mieszkańców zbyt duży odsetek turystów wskazuje Rynek, Wawel i Kazimierz jako atrakcje turystyczne. Badani dostrzegli, że w ostatnich latach rozwija się dynamicznie turystyka rozrywkowa (23,9%) kosztem turystyki poznawczej i kulturowej, ze szkodą dla miasta i mieszkańców. Wśród destrukcyjnych zachowań na pierwszym miejscu respondenci wskazali pijaństwo, następnie agresywne zachowania pod wpływem środków odurzających i udział w seksaturystyce. Dysfunkcjom turystycznym w Krakowie ich zdaniem sprzyja przede wszystkim aspekt ekonomiczny (43,9%) – rozrywka jest tańsza niż w innych miastach europejskich (alkohol, prostytutka, narkotyki). Rozwojowi negatywnych form turystyki w Krakowie sprzyja również zjawisko *city break* (27,9%).

Najistotniejszymi czynnikami dysfunkcji turystyki w Krakowie zdaniem ankietowanych są:

- wiele tanich połączeń lotniczych Krakowa z innymi dużymi miastami w Europie (23,5%),
- rozwój społeczeństwa konsumpcyjnego (21,3%),
- popularność Krakowa wśród europejskich turystów, zwłaszcza w grupie wiekowej 20–40 lat (18 %),
- rozwój internetu (14%),
- przemiany w trybie życia społeczeństw dzięki wyższym dochodom (13,9%),
- kupowanie ofert pakietowych (np. weekend w Krakowie itp.) (9,3%).

Na podstawie badań autorka wyodrębniła trzy kategorie postaw, które nawiązują do ogólnie przyjętych kryteriów (Doxey, 1973; Butler, 1980; Mathieson, Wall, 1982; Przeclawski, 2004; Kozak, 2009; Pike, 2011) i wyróżniają cechy postaw mieszkańców jako: negatywne, obojętne i pozytywne. Autorka określiła je nazwą (mianem) „nieprzychylni patologiom społecznym”, „obojętni wobec negatywnych zachowań” „przychylni różnym zachowaniom negatywnym”.

W tab. 4 przedstawiono skalę ich występowania, cechy oraz konsekwencje dla dalszego rozwoju dysfunkcji turystycznych w Krakowie.

Badania wykazały, że takie cechy, jak przyjazne miasto, gościnność, wyrozumiałość czy życzliwość wobec turystów, nie zawsze towarzyszą osobom mającym kontakt z przyjeżdżającymi do Krakowa. Średnio co trzeci badany przyznał, że turyści z Wielkiej

Brytanii i Irlandii wywołują irytację stałych mieszkańców i są niekiedy dla nich uciążliwi. Blisko 40% badanych jest przeciwnego zadania, prezentując przyjazne nastawienie wobec przyjeżdżających. Ponad jedna czwarta respondentów przyznała się do braku zainteresowania rozwojem dysfunkcji turystycznych, nie wykazując żadnego zaangażowania emocjonalnego ani też chęci przeciwdziałania destruktywnym zachowaniom turystów.

Tab. 4. Postawy mieszkańców Krakowa wobec turystów

Cechy	Postawy		
	negatywne	obojętne	pozytywne
Nazwa	Nieprzychylni patologiom społecznym	Obojętni wobec negatywnych zachowań	Aprobują negatywne zachowania
Skala występowania	33,3%	26,8%	39,9%
Cechy	Osoby nieprzyjaźnie nastawione do turystów przyjeżdżających w celach pseudorozrywkowych	Wykazują małe zainteresowanie sprawami mieszkańców Starego Miasta, a rozwój negatywnych zachowań związanych z turystyką rozrywkową nie wzbudza w nich większych emocji	Postawa przychylności i akceptacji, zaangażowanie emocjonalne we wspólną zabawę wśród osób młodych (20–40 lat)
Konsekwencje	Nieprzychylnie nastawienie może się przenosić na innych mieszkańców miasta. Negatywne zachowania stają się obiektem dezaprobaty i w krańcowych przypadkach mogą celowo szkodzić turystom poprzez ich obrażanie, agresję	Nie szkodzą, ale też nie przeciwdziałają negatywnym zachowaniom	Osoby te są świadome pozytywnego oddziaływania turystyki rozrywkowej na rozwój lokalny miasta i wspierają działania innych podmiotów w zakresie powstawania nowych klubów, pubów

Źródło: opracowanie własne

Wyodrębnione kategorie przedstawiają bardzo ogólny podział, który nie uwzględnia intensywności postaw ani ich zmian w czasie. Struktura tych grup może zmieniać się w czasie, gdyż pod wpływem pozytywnych czynników (zwłaszcza ekonomicznych i coraz bardziej widocznych korzyści dla mieszkańców, jak dochody z turystyki zagranicznej, dynamiczny rozwój infrastruktury miasta itd.), a także negatywnych (duży napływ turystów, co wiąże się z kolejnymi zachowaniami patologicznymi) postawy mieszkańców Krakowa mogą ewoluować.

PODSUMOWANIE

Efekty społeczno-ekonomiczne rozwoju turystyki postrzegać można przez pryzmat korzystnych zmian w postaci: wzrostu dochodów z turystyki, wzrostu zatrudnienia, poprawy standardu życia społeczności odwiedzanych, poprawy i rozwoju

infrastruktury, rozwoju przedsiębiorczości itd. Należy być jednak świadomym występujących także niekorzystnych zjawisk towarzyszących rozwojowi turystyki i miejsc, w których rozwój ten następuje.

Dysfunkcje turystyki Krakowa dotyczą w szczególności zjawisk o charakterze społecznym i przestrzennym, a przejawiają się wzrostem patologii społecznych.

Z punktu widzenia dominującego w pewnym okresie segmentu turystów zagranicznych, prosta rozrywka i „tanie piwo” okazują się być głównym celem przyjazdu do Krakowa. Rosnące dzięki temu przychody były też celem części usługodawców. Problemem krakowskiej turystyki jest tzw. turystyka alkoholowa. Obcokrajowcy, zwłaszcza młodzi, postrzegają Kraków jako miejsce, gdzie można tanio napić się alkoholu. Nocne życie miasta, o ile zapewnia sporą dozę rozrywki, o tyle stanowi zagrożenie dla młodego człowieka również przez rozwój seksturytyki, która utożsamiana jest z prostytutką, a ta jest nielegalna i pozostaje w sferze dysfunkcji turystyki.

Dla obcokrajowców pobyt w stolicy Małopolski zwykle jest jednorazowy, chociaż istnieją wyjątki. Rozwój sieci klubów w Krakowie powoduje, że młodzi ludzie traktują zabawę w klubach jako sposób na życie. Zagrożeniem jest również pogorszenie standardów życia miejskiego przez duże grupy turystów o destrukcyjnych zachowaniach. Od dawna już postulowane jest przez badaczy takie planowanie turystyki w miastach, by była ona przyjazna dla mieszkańców i by nie przekraczano granic ich wytrzymałości.

Literatura

References

- Aleziak, W. (2000). *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Albis.
- Anszpanger, A. (2013). Efektywność lokalnych systemów turystycznych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 156.
- Borkowski, K., Grabiński, T., Seweryn, R., Wilkowska, A., Mazanek, L., Grabińska, E. (2014). *Ruch turystyczny w Krakowie. Rok 2014*. Kraków: Małopolska Organizacja Turystyczna.
- Butler, R.W. (1980). The Concept of a Tourism and Cycle of Evolution. *Canadian Geographer*, 24.
- Chmielecki, O. (2014). Ruch turystyczny w Krakowie w 2014 roku. *Biuletyn Informacji Publicznej*.
- Doxey, G.V. (1976). When Enough's Enough: the Natives Are Restless in Old Niagara. *Heritage Canada*, 2.
- Gaworecki, W. (1997). *Turystyka*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Hawrot, K. (2015, 27 kwietnia). *Zagraniczne święte krowy? Mieszkańcy skarżą się na zachowanie turystów*. Wirtualna Polska. Pozyskano z <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1019401,title,Zagraniczne-swiete-krowy-w-Krakowie-Mieszkanicy-skarza-sie-na-zachowanie-turystow,wid,17158061,wiadomosc.html?ticaid=1184af>
- Łobozewicz, T., Bieńczyk, G. (2001). *Podstawy turystyki*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej.
- Kozak, M. (2009). *Turystyka i polityka turystyczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kurek, W. (2007). *Turystyka*. Warszawa: PWN.
- Kwilecki, K. (2013). *Funkcje, motywy i potrzeby w turystyce*. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Współczesne trendy w hotelarstwie, gastronomii i turystyce międzynarodowej”. Poznań.
- Mathieson, A., Wall, G. (1982). *Tourism. Economic, Physical and Social Impact*. Harlow: Longman Scientific and Technical.

- Pik, A. (2009). Clubbing – sposób na życie czy ucieczka od odpowiedzialności? *Biuletyn Akademii Górniczo-Hutniczej*, 18–19.
- Pike, S. (2011). *Destination Marketing Organisations*. New York: Routledge.
- Przećlański, K. (2004). *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Kraków: Wydawnictwo Albis.
- Sala, J. (2012). Miasta jako cel podróży turystycznych. W: T. Żabińska (red.). *Turystyka na obszarach miejskich. Uwarunkowania rozwoju. Narzędzia promocji*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Strategia rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020 (2014). Kraków: Urząd Miasta Krakowa.
- Żabińska, T. (red.) (2012). *Turystyka na obszarach miejskich. Uwarunkowania rozwoju. Narzędzia promocji*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.

Bożena Elżbieta Wójtowicz, dr hab., prof. UP, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie. Geograf, dydaktyk geografii, podróżnik, zwiedziła większość krajów europejskich oraz Kubę, Dominikanę, Meksyk, Indie, Nepal, Egipt, Maroko, Jordanię, Turcję. Kierownik Zakładu Dydaktyki Geografii Instytutu Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Opublikowała ponad 198 prac naukowych w kraju i za granicą. Autorka monografii naukowej *Geografia. Rozwój zrównoważony. Edukacja ekologiczna* oraz współautorka i redaktor prac o charakterze monograficznym, m.in. *Przyroda województwa świętokrzyskiego, Funkcje turystyki i krajoznawstwa w strategii rozwoju regionów w Polsce, Turystyka i ekologia – rozbudzenie potrzeb poznawczych i świadomości społeczeństwa, Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli geografii w Polsce i w krajach Unii Europejskiej, Edukacyjne zajęcia terenowe w Świętokrzyskim Parku Narodowym*. Współautorka podręczników szkolnych: *Geografia. Krajobrazy Polski* do klasy czwartej, *Geografia. Ziemia – nasza planeta* do klasy szóstej, *Przyroda* do klasy czwartej i piątej. Specjalistka z zakresu geografii, turystyki i rekreacji, dydaktyki geografii oraz ochrony środowiska.

Bożena Elżbieta Wójtowicz, Ph.D., an assistant professor, Pedagogical University of Cracow. Geographer, geography teacher, traveler, who who has visited most of the European countries, Cuba, Dominican Republic, Mexico, India, Nepal, Egypt, Morocco, Jordan, Turkey. She is the head of the Department of Didactics of Geography, Institute of Geography at the Pedagogical University of Cracow. She has published over 198 academic papers in the country and abroad. She is the author of the monograph *Geography Sustainable Development Environmental Education* and a co-author and editor of monographic works, such as *Nature of the Świętokrzyskie Voivodeship; Functions of tourism and sightseeing in the strategy of regional development in Poland; Tourism and ecology – to fostering the cognitive needs and public awareness; Education and additional training of teachers of geography in Poland and in the European Union; Educational fieldwork in Świętokrzyski National Park*, She is also a co-author of textbooks: *Geography. Polish Landscapes* 4th grade; *Geography. Earth – our planet* 6th grade; *Natural Scence* 4th and 5th grade. She is a specialist in the field of geography, tourism and recreation, teaching geography and the protection of the environment.

Adres/address:

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Geografii
Zakład Dydaktyki Geografii
ul. Podchorążych 2, 30-840 Kraków, Polska
e-mail: boz.wojt@gmail.com